

С. М. Ганзюк,
старший викладач кафедри фінансів та кредиту,
Дніпродзержинський державний технічний університет

ДЕРЖАВНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ПРІОРИТЕТНА СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

У статті визначено основні напрями підвищення ефективності формування та реалізації державної інноваційної політики; виділено проблеми інноваційного розвитку країни. Досліджено особливості взаємодії підприємництва і держави, які в умовах ринкової економіки забезпечують раціоналізацію використання інноваційного потенціалу суспільства.

The article outlines the main directions of improving the efficiency of formation and implementation of national innovation policy; highlighted problems of innovative development; peculiarities of interaction of business and states that in market economy ensure rationalization of the use of innovative building society.

Ключові слова: державна інноваційна політика, інноваційний розвиток, соціально-економічний розвиток, інноваційний потенціал країни.

ВСТУП

Характерною особливістю сучасного розвитку світового господарства є його інноваційна спрямованість. Конкурентоспроможність національних соціально-економічних систем сьогодні визначається, перш за все, наявним інноваційним потенціалом та його ефективним використанням. У розвинених країнах світу інноваційний потенціал країни високо цінується, розглядається в якості джерела економічного і соціального розвитку та є найважливішою складовою національного багатства. В Україні теж існують об'єктивні чинники для становлення інноваційної економіки, такі як доволі високий рівень фундаментальної науки, висококваліфіковані кадри, необхідні природні ресурси, однак національна соціально-економічна система виявилася нездатною до ефективного їх освоєння та використання. Наявність в Україні негативних тенденцій, насамперед, соціального та деінноваційного характеру в розвитку економіки, зумовлює необхідність впровадження відповідних заходів державної політики регулювання.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Науковий потенціал розробок, що сформувався в вітчизняній й зарубіжній літературі, забезпечив високий теоретичний рівень дослідження державної інноваційної політики як пріоритетної складової соціально-економічного розвитку. Однак, ставлячись з повагою до безперечних досягнень наукової думки, варто зазначити, що деякі питання залишаються дискусійними

та недостатньо розробленими, зокрема недооцінка значимості інновацій та їх підтримки при сучасній схильності до споживання та потребах як соціального суб'єкта, так і суспільства в цілому; невідповідність теоретичного обґрунтування та реалізації державної інноваційної політики на практиці та ін.

Виокремлення інновації як головного чинника економічного розвитку знайшло своє відображення у багатьох дослідженнях видатних науковців, зокрема Ю. Бажала, П. Беленького, В. Войцеховського, Г. Доброва, П. Друкера, П. Завліна, С. Ільєнкової, М. Козоріз, М. Кондратьєва, М. Лапіна, О. Лапко, Б. Малицького, Я. Побурко, М. Портера, Б. Санто, Р. Солоу, Б. Твісса, М. Туган-Барановського, Р. Фатхутдінова, К. Фрімена, Д. Черваньова, Й.-А. Шумпетера та інших. Проблемам удосконалення державної інноваційної політики присвячені дослідження провідних вітчизняних теоретиків та практиків, серед яких: О. Амоша, Р. Андрощук, В. Антонюк, М. Боськін, І. Галиця, С. Галуза, В. Геєць, А. Гриценко, В. Денисюк, В. Новіцький, В. Осецький, Ю. Пахомов, С. Реверчук, В. Семиноженко, В. Тарасевич, Л. Федулова, М. Чумаченко, А. Чухно, М. Шарко, О. Ярмак та ін.

РЕЗУЛЬТАТИ

Реалізація інноваційної моделі розвитку потребує термінового удосконалення державної інноваційної політики як складової пріоритетної частини державного регулювання економіки, що пов'язано із

закріпленням за інноваціями структуроутворювальної, капіталоутворювальної та інституціональної ролі в економіці, формуванням інноваційного сектора промисловості й інноваційного підприємництва, реформуванням системи суспільного поділу праці, поглибленням глобалізаційних тенденцій [1, с. 31].

Держава — головний гравець на інноваційному полі. Вона формує необхідні інститути: закони, норми, правила — і забезпечує їх підтримку. А в силу того, що наука та інноваційний процес — зона великого ризику, участь держави у підтримці та регулюванні найважливіших елементів національних інноваційних систем більша, ніж в інших економічних підсистемах [2]. Державна інноваційна політика — складний процес, проходження якого визначається багатьма передумовами: технічними, фінансовими, економічними, соціальними. Вона об'єднує науку, техніку, підприємництво, економіку й управління та стосується всього соціально-економічного середовища, включаючи виробництво, банки, науково-технічні кадри, рівень науково-технічної освіченості населення і є сукупністю заходів, пов'язаних із просуванням нової або покращеної продукції на ринок збуту [3, с. 6].

Особливу значимість інноваційна функція держави набуває в кризових ситуаціях, коли розгортається процес оновлення і зміни соціальних систем. У цей період особливо актуальний соціальний закон П. Сорокіна — флуктуацій тоталітаризму і свободи: у кризових ситуаціях «масштаби і суворість урядової регламентації незмінно збільшуються, і економіка суспільства, політичний режим, спосіб життя та ідеологія відчувають тоталітарну трансформацію; і чим сильніша криза, тим значиміша ця трансформація. Навпаки, кожен раз, коли криза в суспільстві зменшується, масштаби і суворість урядової регламентації зменшуються, і економічні, політичні, ідеологічні та культурні системи реконвертуються до мирних детоталітарних, менш регламентованих і більш вільних способів життя ...» [4, с. 3].

Головною метою державної інноваційної політики, згідно Закону «Про інноваційну діяльність», є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення й використання інноваційного потенціалу країни, які забезпечують впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництво нових видів конкурентоспроможної продукції, що сприяє соціально-економічному розвитку країни [5]. А це означає, що центром її як системи цілей є поліпшення якості життя населення. У розгорнутому вигляді така система цілей являє собою ядро — розвиток країни як багатофункціональної системи, інтегрованої у світову економіку, що створює сприятливе середовище для життя й економічної активності людей, а також підвищення доходів, рівня зайнятості, покращення загальних умов життя.

Незважаючи на національні особливості, основу механізмів формування та реалізації ефективної інноваційної політики в усьому світі становлять:

- гнучкий економіко-правовий механізм, орієнтований на формування різноманітних організаційних форм і структур організації НДДКР та впровадження їхніх наслідків;

- широка кооперація ресурсів приватних, держав-

них та університетських дослідницьких структур під час вирішення великомасштабних науково-технічних завдань;

- конкурсний принцип надання ресурсів, виконання програм НДДКР та дійове стимулювання розробки і впровадження нововведень;

- стимулююча дія механізмів ринкової конкуренції та зацікавленості виробників до нововведень, розвиток науково-технічного підприємництва;

- патентна політика та законодавство, спрямовані на стимулювання винахідницької та інноваційної діяльності;

- можливість визначення напрямів дослідницької діяльності та форм зв'язків із системою підготовки кадрів для академічних та університетських структур [6, с. 15].

Однак, проведені нами дослідження інноваційного розвитку в Україні свідчать, що здійснювана протягом останніх років державна інноваційна політика неефективна і це є однією з головних причин негативних тенденцій в соціально-економічній системі, а зазначені вище принципи майже не виконуються.

За рейтингом глобальної конкурентоспроможності, що є орієнтиром для закордонних інвестиційних компаній, згідно доповіді Всесвітнього економічного форуму у 2010—2011 рр., Україна посідала 89 місце (із 139), знизившись на 17 позицій за два останні роки, та наблизилася до найменшої держави континентальної Африки — Гамбії (90 місце). Основною причиною цього став домінуючий вплив показників економічної складової глобального індексу (погіршення показників макроекономічної стабільності та ефективності товарних ринків) та інноваційної (зменшення показників технологічної готовності та конкурентоспроможності бізнесу). Статистичний аналіз інноваційного розвитку України дозволив також виявити негативні тенденції. При фінансуванні інноваційної діяльності використовуються переважно власні кошти підприємств (60 %), обсяг державного фінансування у 2010 р. зменшився на 31% у порівнянні з 2009 р. та на 74,1% у порівнянні з 2008 р. і становив 87,0 млн грн. Спостерігається зменшення інноваційних витрат підприємств у 2009—2010 рр., хоча до 2008 р. прослідковувалася стійка тенденція до їх збільшення. Також, спостерігається зменшення загальної кількості науковців у 2010 р. на 3% у порівнянні з 2009 р. та на 25,9% відносно рівня 2000 р. [7]. Головними причинами цього стали: відсутність механізму фінансової мотивації як джерела активності у діяльності працівників інтелектуальної сфери; недостатність поповнення кадрового корпусу науковців випускниками вузів; продовження міграції фахівців вищої кваліфікації та ін.

Отже, на сьогоднішній день необхідне посилення ролі держави в інноваційній спрямованості суспільного відтворення за рахунок заходів, направлених як на накопичення та синергетичне поєднання елементів інноваційного потенціалу країни (людського, ресурсного, фінансового, технологічного), так і на створення умов його ефективного використання.

Цінність інновацій, об'єктивна їх значимість зумовлена потребами й інтересами як соціального суб'єкта, так і суспільства в цілому. Цінності інновацій в інтегративному інноваційному процесі, що реалізує

інноваційну парадигму в масштабах країни, агрегують її головні цінності — забезпечення сталого розвитку суспільства і технологічного лідерства країни. Ці головні цінності мають стати орієнтирами цілепокладання державної політики та державного управління й формування усвідомленої суспільством національної ідеї — технологічного та економічного лідерства країни [8, с. 48].

Впровадження інновацій, які народжуються у творчому та науковому середовищах і стають такими жаданими для підприємця, і мають стати пріоритетним завданням державного управління та змістом діяльності у тріаді “наукові дослідження — державне управління — інноваційна економіка”. Саме у цій тріаді в процесі спільної праці багатьох людей та інститутів, по-перше, може розширено відтворюватися механізм продукування, в першу чергу, технологічних інновацій, перетворюючи останні у нові конкурентоспроможні товари як результат використання інноваційного потенціалу, та, по-друге, може формуватися якісно інше інноваційно-сприятливе середовище з належною інноваційною культурою, як характеристикою рівня освітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особистості та суспільства в цілому щодо сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних засадах [9].

У рамках системного підходу, доцільно підійти до розгляду взаємодії (синергії) підприємництва і держави як особливого типу економічних відносин, які в умовах ринкової економіки забезпечують раціоналізацію використання інноваційного потенціалу на основі підвищення якості застосовуваних факторів виробництва як умови переходу до довгострокового і якісного розвитку соціально-економічної системи. В основі цього типу взаємовідносин — взаємозумовленість підприємницької функції та державного регулювання, взаємозв'язок інститутів держави й одного з найважливіших інститутів ринку. Це знаходить свій прояв у процесах впливу, взаємопереходу їх станів, а отже, розвитку їх якостей як головних суб'єктів ринкового господарювання. Вплив держави має бути направлений на забезпечення підприємництвом раціоналізації використання виробничих ресурсів у ефективній, з точки зору потреб економічного зростання, формі. В свою чергу, вплив підприємництва, повинен бути направлений на забезпечення державою інституціональних умов для підвищення продуктивності національного капіталу, що є запорукою довгострокового економічного зростання.

Процеси впливу, в яких кожна зі сторін прагне до максимізації значення своїх цільових функцій, приймають форму взаємодії в певному напрямі, тобто в тому напрямі, який є основним для досягнення цільових орієнтирів впливу одночасно для обох взаємодіючих об'єктів. Таким напрямом, з нашої точки зору, є створення найважливіших для досліджуваного періоду (періоду виходу з економічної кризи) умов, які забезпечували б стійкий зв'язок між здійснюваною підприємництвом раціоналізацією використання інноваційного потенціалу країни та економічним зростанням інтенсивного типу на базі інновацій.

ВИСНОВКИ

Успішна політика держави щодо ефективної

реалізації та розвитку інноваційного потенціалу України у тріаді “наукові дослідження — державне управління — інноваційна економіка” дуже скоро призведе до виникнення в Україні іншої тріади “інноваційний потенціал — інновація — соціально-економічний розвиток”. В даному взаємозв'язку вже важко визначити: де причина, а де наслідок. Але цей зв'язок може перетворитися на справжній вічний двигун прогресивного розвитку людства тільки за умов, якщо інновації, в свою чергу, стануть засобом становлення і сталого відтворення духовної творчої особистості. І одному ринку без переосмисленої ефективно багатofункціональної діяльності держави з цією задачею не впоратися.

Література:

1. Сільченко І.А. Державна інноваційна політика в умовах формування інноваційної моделі розвитку [Електронний ресурс] / І.А. Сільченко // Економіка та управління національним господарством. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vbumb/2010_1/6.pdf
2. Сидоров М. Гонка на вижимание [Электронный ресурс] / М. Сидоров // Энергия промышленного роста. — 2008. — № 11—12. — Режим доступа: <http://www.eprmagazine.ru/prompolitics/maintheme/raceforsurvive/>
3. Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” (із змінами, внесеними згідно із Законами України) № 1977-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1977-12>
4. Іванько А.А. Проблемы и технологии инновационного возрождения регионов [Электронный ресурс] / А.А. Иванько. — Режим доступа: <http://tuii.org/content/ivanko-aa-problemy-i-tehnologii-innovatsionnogo-vozrozhdeniya-regionov>
5. Закон України “Про інноваційну діяльність” (із змінами, внесеними згідно із Законами України від 26.12.2002 № 380-IV (380-15), від 27.11.2003 № 1344-IV (1344-15), від 23.12.2004 № 2285-IV (2285-15), від 25.03.2005 № 2505-IV (2505-15) № 40-IV від 4 липня 2002 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>
6. Калитич Г.І. Науково-технологічний та інноваційний розвиток: концепції, моделі, рішення / Г.І. Калитич, К.М. Коржавін. — К.: УкрІНТЕІ, 2008. — 268 с.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Бодров В.Г. Інноваційно-інвестиційна модель сталого розвитку національної економіки: навч.-метод. матеріали / В.Г. Бодров, В.О. Гусев, В.Ф. Мартиненко. — К.: НАДУ, 2009. — 60 с.
9. Хименко О. Ефективна реалізація інноваційного потенціалу України — шлях до інтеграції у світову економіку: матеріали Науково-практичної конференції “Стан та перспективи розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні”, 2010 р. м. Київ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.in.gov.ua/files/content/487598435730824759328753982.pdf>